

Nr 40

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motioner om studiesocialt stöd till utländska studerande.**Motionerna**

I detta betänkande behandlas

motionen 1972: 965 av fröken Bergström m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen uttalar, att som villkor för studiestöd till andra utlänningar än flyktingar och övriga i prop. 1971: 81 exemplifierade grupper skall fr. o. m. den 1 juli 1972 gälla att vederbörande vistats och förvärvsarbete i Sverige under ett år samt att vid denna bedömning hemarbete skall jämföras med förvärvsarbete,

motionen 1972: 1460 av fröken Bergström m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj: t anholder om en utredning med uppgift att framlägga förslag rörande den framtida utformningen av utländska medborgares studiemöjligheter i Sverige.

Gällande bestämmelser

De nuvarande studiesociala förmånerna utgår enligt två olika system beroende på vilken skolform den studerande tillhör. Till elever vid gymnasier och därmed jämförbara läroanstalter utgår studiehjälp enligt bestämmelser i studiehjälpsreglementet, medan elever vid eftergymnasiala läroanstalter erhåller studiemedel enligt bestämmelser i studiemedelsförordningen.

Inom studiehjälpssystemet skiljer man mellan äldre och yngre elever, varvid till den senare gruppen räknas elev som fyller högst 19 år under det kalenderår då läsåret börjar. Studiehjälpen omfattar för yngre elever, förutom behovsprövat studielån om i regel högst 4 000 kr. per läsår, studiebidrag om 110 kr. i månaden jämte bl. a. inkomstprövade och behovsprövade tillägg samt resetillägg. Till äldre studerande utgår förhöjt studiebidrag om 175 kr. i månaden jämte studielån om i regel högst 6 000 kr. per läsår. Studiehjälp beviljas av skolstyrelse eller centrala studiehjälpsnämnden (CSN).

De studerande vid eftergymnasiala läroanstalter erhåller studiemedel

enligt bestämmelserna i studiemedelsförordningen. Studiemedel består av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. Studiemedlen är indexreglerade och utgår per år med 140 % av basbeloppet inom den allmänna försäkringen (f. n. 9 940 kr.). Har den studerande vårdnaden om barn under 16 år kan dessutom utgå barntillägg med 25 % av basbeloppet (f. n. 1 775 kr. per barn och år). Föreligger synnerliga skäl kan extra studiemedel utgå. Av studiemedlen utgör normalt 1 750 kr. studiebidrag medan återstoden skall betalas tillbaka med indexreglerade avgifter under i regel 20–25 år. Studiemedel beviljas av de lokala studiemedelsnämnderna.

Studiestöd till utländska studerande utgår efter principer som är desamma för studiehjälp och studiemedel. Invandrare och gäststuderande behandlas som två separata grupper.

I fråga om invandrare gäller den huvudprincipen att endast den som är inlemmad i det svenska samhället har rätt till studiestöd. I både studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen stadgas att annan än svensk medborgare har rätt till studiestöd endast om han bosatt sig i riket huvudsakligen i annat syfte än att utbilda sig här. Detta innebär att studiestöd utgår bl. a. till utlänning som mottagits under sådana omständigheter att det klart kan förutsättas att han kommer att stanna i Sverige. Till denna kategori hänförs i första hand flyktingar och därmed jämförbara grupper. För övriga utlänningar gäller som villkor för rätt till studiestöd att vederbörande med erforderliga tillstånd vistats och arbetat i Sverige under en sammanhängande period av två år, om inte särskilda omständigheter föreligger, t. ex. nära familjeanknytning.

Beträffande handläggningen av ärenden om studiestöd gäller särskilda bestämmelser för utländska studerande. Fråga om utlännings rätt till studiestöd skall första gången alltid prövas av CSN. För handläggningen av sådana ärenden har inom CSN inrättats en särskild delegation för utländska studerande, vari skall ingå företrädare för utbildnings- och invandrarmyndigheter samt studerandeorganisationer. Delegationens beslut omfattar endast den principiella rätten till studiestöd och inte beräkning av den studiehjälp eller de studiemedel vartill sökanden kan vara berättigad. Denna beräkning ankommer på den myndighet som normalt prövar sådana ansökningar från svenska medborgare. CSN:s beslut angående rätten till studiestöd för utländsk studerande kan inte överklagas.

För att utvidga möjligheterna för utlänning att vistas i Sverige som gäststuderande har fr. o. m. budgetåret 1972/73 inrättats 100 gäststipendier av ny typ. Sådana skall kunna innehas i högst tre år och utgå med ett årsbelopp motsvarande studiemedlen, dvs. med nuvarande basbelopp 9 940 kr.

Tidigare behandling

Vid 1967 års riksdag behandlades en motion med krav på mer preciserade bestämmelser angående utländska studerandes rätt till studiemedel. I motionen pekade man på att oklarheten i dåvarande bestämmelser lett till att praxis varierade mellan de lokala studiemedelsnämnderna. I sitt utlåtande med anledning av motionen hänvisade andra lagutskottet (2LU 1967: 72) till att CSN nyligen i en framställning till Kungl. Maj: t tagit upp ifrågakvarande problem. CSN framhöll att det visat sig svårt att tillämpa den bestämmelse som gällde för utländsk studerandes rätt till studiestöd, nämligen att han inte skulle ha bosatt sig här i landet i huvudsakligt syfte att vinna utbildning, och att någon entydig praxis inte utformats. Nämnden påpekade vidare att antalet utländska studerande i Sverige hade ökat starkt och att ökningen i betydande grad hänförde sig till utlänningar som bosatt sig här kort tid före studiernas början. Framställningen utmynnade i en begäran om klarare och entydigare regler. Med hänvisning till CSN: s initiativ avsågs motionen på utskottets hemställan.

De nu gällande reglerna om studiestöd till utländska studerande genomfördes vid förra årets riksdag och trädde i kraft den 1 januari 1972. I propositionen (prop. 1971: 81), som grundade sig på utredningsförslag från den 1968 tillsatta kommittén för utländska studerande, redovisade föredragande statsrådet vissa förhållanden som medfört problem i olika avseenden. Han pekade bl. a. på den ökade tillströmningen av utländska studerande till högre läroanstalter, vilken torde ha stimulerats av den generösa praxis i fråga om beviljande av studiemedel till utländska studerande som tillämpats fram till 1968. Han framhöll också att bristande kunskaper i svenska språket inte sällan medfört studiemisslyckanden och att många utländska studerande sökte sig till Sverige utan att ha tillgång till studiestöd från hemlandet eller från annat håll. Ett annat problem var den olikartade bedömningen av ansökningar om studiestöd som förorsakats av att handläggningen ägde rum på det lokala planet. Också den kurativa servicen för utländska studerande hade upplevts som otillfredsställande. I propositionen konstaterades att det var angeläget att i Sverige bosatta utlänningar i studiesocialt avseende behandlades enhetligt och att förutsättningarna för studiestöd borde klargöras för att lindra de utländska studerandenas ofta otrygga ekonomiska situation. Föredraganden betonade också vikten av att underlätta den studiemässiga och sociala anpassningen till utbildningen.

I anledning av propositionen väcktes en motion med i allt väsentligt samma innehåll som den nu behandlade. Motionen avsågs av riksdagen på hemställan av socialförsäkringsutskottet (1971: 29).

Beträffande förslaget att utsträcka den då gällande karenstidsregeln om ett år till två år anförde utskottet följande:

Propositionens förslag härom bör ses mot bakgrund av den av utskottet i det föregående förordade principen för utlännings rätt till studiestöd, nämligen att sådan rätt bör tillkomma endast den som kan anses inlemmad i det svenska samhället. Invandrare, som inte tillhör gruppen flyktingar och därmed jämställda och som ej heller har någon direkt familjeanknytning till Sverige, bör enligt utskottets mening kunna betraktas som inlemmad först sedan han fått sådan anknytning till vårt land att det klart kan förutsättas att han kommer att stanna här. Utskottet anser det med hänsyn härtill befogat att i dessa fall utsträcka det nuvarande kravet på ett års vistelse och förvärvsarbete för rätt till studiestöd till två år. Härigenom uppnås också en anpassning till rådande praxis för beviljande av bosättningsstillstånd, vilket normalt sker efter två år. För invandrare, som avser att bedriva studier i Sverige, torde den föreslagna förlängningen av karenstiden även kunna medföra ökade möjligheter att lära sig svenska och över huvud taget nå en bättre anpassning till svenska samhällsförhållanden. Detta innebär i sin tur att vederbörande får större utsikter att kunna bedriva sina studier med framgång. I detta sammanhang må framhållas att av de utländska medborgare, som under senare år beviljats studiemedel — år 1969 var siffran cirka 1 400 — erhöi 35 % studiemedel endast en gång, dvs. för en eller två terminer. Det torde kunna antas att en inte obetydlig del av dessa gått miste om rätten till fortsatta studiemedel därför att de inte uppfyllt kravet på uppnådda studieresultat. Detta har säkerligen i många fall haft sin grund i bristfälliga svenskkunskaper eller allmänna anpassningssvårigheter. Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet propositionsförslaget i denna del. Motionsyrkandet avstyrks.

Med anledning av att motionärerna uttalat att det beträffande antalet utländska studerande kunde finnas skäl för någon form av reglering, som skulle anknyta till principerna för vår invandringspolitik i stort, uttalade utskottet bl. a. — i anslutning till den uppfattning som föredragande statsrådet gett uttryck åt — att rätten till studiestöd inte borde göras beroende av någon form av reglering i form av tillståndsgivning eller genom något system av fastställda kvoter utan att rätten till studiestöd i stället borde utformas med hänsyn till utlänningens faktiska anknytning till Sverige.

Motionärernas kritik av den föreslagna ändringen av handläggningsordningen avisades av utskottet med hänvisning till behovet av enhetlig bedömning. Utskottet framhöi också att delegationen för utländska studerande skulle få en sådan sammansättning att ärendenas invandringspolitiska aspekter i erforderlig utsträckning skulle bli beaktade. I vart fall ansåg utskottet att erfarenheterna av det nya systemet borde avvaktas innan frågan om en annan handläggningsordning togs upp till förnyat övervägande. Därvid kunde också, menade utskottet, frågan om införande av besvärsmätt aktualiseras.

Med anledning av att motionärerna ifrågasatt om den föreslagna tidsgränsen på tre år för innehav av de nya gäststipendierna var lämplig uttalade utskottet att inrättandet av dessa stipendier innebar en väsentlig förbättring, såväl beloppsmässigt som i fråga om antalet stipendier och tiden för innehavet. Frågan om stipendierna var lämpligt utformade fick vid behov tas upp av stipendiemyndigheten, Svenska institutet, sedan någon tids erfarenhet vunnits av det nya systemet.

Utskottet berörde också den i motionen behandlade frågan om studierådgivning och kurativ verksamhet i fråga om utländska studerande. Utskottet underströk i samband därmed att en ökad satsning på dessa områden var angelägen, men med hänsyn till vad föredragande statsrådet anfört i frågan förklarade sig utskottet utgå från att de förslag i ämnet som petitamyndigheterna kunde finna skäl att lägga fram skulle bli föremål för en positiv behandling.

Utskottet

Studiesociala förmåner utgår enligt två olika system beroende på vilken skolform den studerande tillhör. Till elever vid gymnasier och därmed jämförbara läroanstalter utgår studiehjälp, medan studerande vid eftergymnasiala läroanstalter erhåller studiemedel.

I fråga om utländska studerande gäller att studiestöd i form av studiehjälp eller studiemedel endast kan utgå till den som bosatt sig i Sverige huvudsakligen i annat syfte än att utbilda sig här. Flyktingar och därmed jämförbara grupper kan få studiestöd utan att det krävs viss tids vistelse i landet. För andra utlänningar gäller i princip att de skall ha vistats och förvärvat arbetat i Sverige under två år för att få studiestöd. Fråga om utlännings rätt till studiestöd skall första gången alltid prövas av CSN, där det inrättats en särskild delegation för utländska studerande. CSN:s beslut kan inte överklagas.

För gäststuderande i Sverige finns fr. o. m. innevarande budgetår möjlighet att erhålla stipendium i högst tre år med ett årsbelopp motsvarande studiemedlen, dvs. med nuvarande basbelopp 9 940 kr.

I motionen 1972: 965 föreslås att karenstiden för utländska studerandes rätt till studiestöd sänks till ett år och att hemarbete jämställs med förvärvsarbete vid prövning av rätten till studiemedel.

De nu gällande reglerna om studiestöd till utländska studerande antogs av förra årets riksdag och trädde i kraft den 1 januari 1972. Riksdagen behandlade då också en motion, i vilken bl. a. föreslogs att den då i praxis gällande karenstidsregeln om ett år skulle bibehållas. Med anledning härav hänvisade socialförsäkringsutskottet (SfU 1971: 29) till principen att studiestöd endast borde tillkomma den som kunde anses inlemmad i det svenska samhället. Invandrare, som inte tillhörde gruppen

flyktingar och därmed jämställda och som inte heller hade familjeanknytning till Sverige, borde enligt utskottets mening betraktas som inlemmad först sedan han fått sådan anknytning till landet att det kunde förutsättas att han skulle stanna. Utskottet ansåg det därför befogat att utsträcka karenstiden till två år. Utskottet framhöll vidare att förlängningen av karenstiden också kunde medföra ökade möjligheter för utlänningar, som avsåg att studera, att lära sig svenska och att över huvud taget nå en bättre anpassning till svenska samhällsförhållanden, vilket i sin tur skulle medföra bättre förutsättningar för framgångsrika studier. På utskottets hemställan avslogs motionsyrkandet.

Utskottet vidhåller den ståndpunkt riksdagen intog förra året.

I fråga om motionärernas krav att arbete i hemmet skall jämställas med förvärvsarbete vid prövningen av utländska studerandes rätt till studiestöd vill utskottet framhålla, att delegationen för utländska studerande, enligt vad utskottet inhämtat, vid sin prövning av ansökningar om rätt till studiestöd tillämpar den ifrågavarande föreskriften på det sättet att den sökande får tillgodoräkna sig den tid han eller hon ägnat vård av egna barn i hemmet. Motionärernas önskemål torde sålunda i denna del vara tillgodosedda.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1972:965.

I motionen 1972:1460 framställs krav på utredning av vissa frågor om utländska medborgares studiemöjligheter. Motionärerna anser att möjligheten för utlänningar att studera i Sverige bör utökas till andra grupper än dem som nu kan få studiestöd och att det är angeläget att främja en ökad invandring av studerande och grupper med högre utbildning. Detta medför emellertid enligt motionärerna behov av någon form av reglering av antalet utländska studerande. Motionärerna kritiserar den nuvarande handlägningsordningen, som enligt deras mening innebär att CSN fattar invandringspolitiska beslut. De anser att ärenden om studiestöd till utlänningar bör avgöras av någon annan myndighet och framhåller i det sammanhanget att möjligheter till överklagande bör införas. I motionen ifrågasätts vidare om inte begränsningen av de nya gäststipendierna till tre år är alltför snäv med tanke på att ett av de tre åren i allmänhet måste användas för studier i svenska. Även svenskundervisningen för utländska studerande liksom frågor om studierådgivning och kurativ verksamhet bland dessa föreslås bli föremål för utredning.

Utskottet behandlade förra året ett utredningsyrkande med i allt väsentligt samma innebörd som det i motionen 1972:1460. Yrkandet avslogs på utskottets hemställan. Förslaget om reglering av antalet utländska studerande avvisades med motiveringen att rätten till studiestöd inte borde göras beroende av någon tillståndsgivning eller av något system med fastställda kvoter utan borde utformas med hänsyn till

utlänningens faktiska anknytning till Sverige. Kritiken av handläggningsordningen tillbakavisade utskottet med hänvisning till behovet av enhetlig bedömning och till att delegationen för utländska studerande skulle få sådan sammansättning att invandringspolitiska aspekter blev beaktade i erforderlig utsträckning. Frågan om införande av besvärsmått behövde enligt utskottet inte tas upp förrän någon tids erfarenhet vunnits av det nya systemet. I fråga om tidsgränsen för de nya gäststipendierna framhöll utskottet att inrättandet av dessa innebar en väsentlig förbättring och att frågan om de var lämpligt utformade vid behov fick tas upp av stipendiemyndigheten. Utskottet underströk vidare att det var angeläget med en ökad satsning på studierådgivning och kurativ verksamhet. Med hänsyn till vad föredragande statsrådet anfört i frågan förklarade sig utskottet dock utgå från att de förslag i ämnet, som petitamyndigheterna kunde finna skäl att lägga fram, skulle bli föremål för positiv behandling.

Vad motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande om utredning av utländska medborgares studiemöjligheter i Sverige har inte övertygat utskottet om att det finns anledning frångå den bedömning utskottet gjorde vid sin behandling av motsvarande yrkande vid förra årets riksdag. Utskottet finner det emellertid angeläget att understryka vad som förra året anfördes från utskottets sida rörande vikten av ökade samhälleliga insatser i fråga om studierådgivning och andra åtgärder för att främja utländska studerandes sociala anpassning.

Med det sagda avstyrker utskottet bifall jämväl till motionen 1972: 1460.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen avslår

1. motionen 1972: 965,
2. motionen 1972: 1460.

Stockholm den 22 november 1972

På socialförsäkringsutskottets vägnar
TORSTEN FREDRIKSSON

Närvarande: herr Fredriksson (s), fröken Sandell (s), herrar Ringaby (m), Karlsson i Ronneby (s), Magnusson i Nennesholm (c), Persson i Stockholm (s), Mundebo (fp), fru Håvik (s), fröken Pehrsson (c), herrar Marcusson (s), Andersson i Nybro* (c), fröken Bergström (fp), herrar Signell (s) och Lindström (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

av herr Mundebo (fp) och fröken Bergström (fp), som ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 5 med "De nu" och slutar på s. 6 med "motionen 1972:965" bort ha följande lydelse:

Den nuvarande karenstidsregeln infördes vid förra årets riksdag. I prop. 1971:81, varí förslaget om skärpning av den förut gällande ettårsgränsen framlades, anförde föredragande statsrådet inte något skäl för sitt förslag om förlängning av karenstiden till två år. I en tid av ökad internationalisering och ökad rörlighet över gränserna framstår det enligt utskottets mening som omotiverat att på det sätt som skett genom antagandet av tvåårsregeln försvåra möjligheterna för utländska medborgare att få studiestöd i Sverige. Utskottet anser att den tidigare gällande ettårsregeln är uttryck för en lämplig avvägning av de intressen som här gör sig gällande. Särskilt för nordiska studerande har införandet av tvåårsregeln inneburit en betydande försämring. En regel av denna art motverkar de integrationssträvanden som kännetecknar förhållandet mellan de nordiska länderna, och den strider mot andan i det förra året undertecknade nordiska kulturavtalet, där det bl. a. heter att avtalsparterna skall vidga möjligheterna för studerande från de nordiska länderna att utbilda sig i annat nordiskt land.

Med hänsyn till det anförda anser utskottet att den nuvarande tvåårsregeln fr. o. m. den 1 januari 1973 bör ändras så, att det för erhållande av studiestöd uppställda kravet på vistelse och förvärvsarbete i Sverige begränsas till ett år i fråga om andra utlänningar än flyktingar och därmed jämställda, vilka även i fortsättningen bör vara undantagna från tillämpning av karenstidsregeln. Utskottet tillstyrker följaktligen motionen 1972:965 i denna del.

I motionen 1972:965 föreslås också att hemarbete skall jämföras med annat arbete vid bedömningen av rätt till studiestöd. Vid prövning av ansökningar om rätt till studiestöd tillämpar delegationen för utländska studerande, enligt vad utskottet inhämtat, den ifrågasvarande föreskriften på det sättet att den sökande får tillgodoräkna sig den tid han eller hon ägnat vård av egna barn i hemmet. I motionen framhålls att kulturmönstret inom många invandrargrupper ofta hindrar en gift kvinna att söka sig ut på arbetsmarknaden och att arbetstillfälle inte alltid kunnat erbjudas en gift kvinna på samma ort som maken, även om hon skulle önskat arbete. Med hänsyn härtill delar utskottet motionärernas uppfattning att hemarbete skall jämföras med förvärvsarbete vid prövning av rätt till studiestöd oberoende av om det finns barn i hemmet eller ej. Utskottet tillstyrker alltså motionen 1972:965 även i denna del.

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 6 med "Utskottet behandlade" och slutar på s. 7 med "motionen 1972:1460" bort ha följande lydelse:

Som motionärerna framhåller är det angeläget att främja ökad invandring av studerande och grupper med högre utbildning. Våra högre utbildningsanstalter bör i större utsträckning än vad som nu är fallet kunna fungera som öppna och aktiva centra för ett vidgat kulturutbyte, ökade forskningsinsatser i internationell samverkan och större internationell förståelse över huvud taget. Inrättandet av gäststipendier får ses som en välkommen insats i detta syfte. Som ytterligare stimulansåtgärd bör dessutom övervägas att i viss utsträckning utvidga det studiesociala stödet till andra grupper än dem som nu kan få studiestöd. Detta förutsätter emellertid, som motionärerna påpekar, någon form av reglering av antalet utländska studerande som vill påbörja sin vistelse här med studier. Kommittén för utländska studerande lade 1969 fram ett förslag härom, vilket i princip tillstyrktes av flera remissinstanser. Den närmare utformningen av en sådan reglering bör dock övervägas av en utredning.

Den nuvarande ordningen för handläggning av ärenden om studiestöd åt utläningar innebär i praktiken att antalet utländska studerande kommer att regleras genom beslut angående studiestöd. I sitt remissyttrande över det av kommittén för utländska studerande avgivna utredningsförslaget förordade CSN statens invandrarverk som prövningsinstans och framhöll att ärenden om rätt till studiestöd främst är av invandringspolitisk natur. Mot bakgrund härav ansluter utskottet sig till det i motionen 1972:1460 framförda kravet att frågan om handlägningsordningen bör bli föremål för förnyad utredning, varvid också frågan om inrättande av besvärsmöjlighet bör prövas.

Som utskottet framhöll vid förra årets riksdag är det angeläget att det sker en ökad satsning i fråga om studierådgivning och andra kurativa åtgärder för utländska studerande. I prop. 1971:81 gjordes ett allmänt uttalande att det fanns skäl för vidgade insatser på dessa områden men framfördes inte något konkret förslag. Med tanke på de studiemisslyckanden som förekommer bland utländska studerande bör denna fråga utredas med sikte på snara förbättringar. I detta sammanhang bör också erinras om att bristande framgång i studierna, liksom bristande social anpassning över huvud taget, många gånger har sin orsak i otillräckliga kunskaper i svenska. Även frågan om svenskundervisningen för utländska studerande bör därför bli föremål för ytterligare överväganden.

Vad slutligen angår frågan om de nyinrättade gäststipendierna är det otvivelaktigt så att dessa medfört en förbättring i jämförelse med tidigare förhållanden men begränsningen till tre år framstår enligt utskottets mening som alltför snäv. Syftet med stipendierna måste rimligen vara att

ge den studerande ekonomiska. möjligheter att avlägga akademisk examen. Detta torde knappast vara möjligt med denna tidsbegränsning, eftersom ett av de tre åren torde gå åt till inhämtande av tillfredsställande kunskaper i svenska. Även på denna punkt vill utskottet förorda ytterligare utredning.

dels att utskottet bort hemställa

1. under punkten 1.

att riksdagen med anledning av motionen 1972:965 uttalar att som villkor för studiestöd till andra utlänningar än flyktingar och därmed jämställda skall fr. o. m. den 1 januari 1973 gälla att vederbörande vistats och förvärvsarbetat i Sverige under ett år samt att vid denna bedömning hemarbete skall jämföras med förvärvsarbete,

2. under punkten 2.

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1460 hos Kungl. Maj:t anhåller om en utredning med uppgift att framlägga förslag rörande den framtida utformningen av utländska medborgares studiemöjligheter i Sverige.